

Az olasz szervezett bűnözés elleni harc jogi keretei a magyar és a nemzetközi szabályozások tükrében

PATÓ Viktória Lilla¹

Az elmúlt két évszázadban a bűnszervezeti tevékenységek változásával az olasz törvényhozás számára állandó kihívásként jelentkezik a tendenciákra adott gyors reakció kívánalma. A maffia típusú bűnszervezet fogalma először 1982-ben került be az olaszországi büntetőjogba. A törvényhozónak meg kell teremtenie azt a jogi környezetet, amellyel a bűnüldöző szervek lépéselőnyre tehetnek szert a maffiával szemben. A tanulmány az olasz és a magyar bűnszervezetek elleni jogi szabályozást hivatott összehasonlítani, kitérve a nemzetközi jogi környezetre.

Kulcsszavak: szervezett bűnözés, jogi szabályozás, közös fellépés

1. Bevezetés

Az olaszországi maffia típusú bűnszervezetek vizsgálatához a jelenség 19. századi gyökeréig szükséges visszanyúlni. A „maffia” terminológia hivatalos formában 1865-ben jelent meg először, a Palermo prefektusa, Filippo Antonio Gualterio által kibocsátott iratban. A 19–20. század alatt számos változáson esett át az olasz szervezett bűnözés, ami a nemzetközi tendenciákra is nagy hatást gyakorolt, a fogalom megváltoztatásának igényére, illetve annak specifikus meghatározására hívta fel a jogalkotók figyelmét. Az olaszországi maffia már az 1980-as évek előtt is működött, ám jogi szabályozására először 1982-ben került sor, amikor a Rognoni–La Torre törvényjavaslat nyomán az olasz büntető törvénykönyv szervezett bűnözésről szóló fejezetében helyet kapott a maffia típusú bűnszervezet fogalma. Jelen tanulmány a hatályos olaszországi maffiaellenes szabályozást és a magyarországi bűnszervezetekre vonatkozó büntetőjogi szabályozást hivatott összehasonlítani. A két ország jogrendszerének vizsgálata után a tanulmány kitér a nemzetközi maffiaellenes egyezmények vizsgálatára, górcső alá véve az ENSZ Közgyűlésének égisze alatt született

¹ Tudományos segédmunkatárs, Nemzeti Közszolgálati Egyetem Eötvös József Kutatóközpont; doktori hallgató, Európa Stratégia Kutatóintézet és Államtudományi és Nemzetközi Tanulmányok Kar Közigazgatás-tudományi Doktori Iskola. E-mail: patoviktoria.lilla@uni-nke.hu

Palermói Egyezményt.² A nemzetközi kitekintés elengedhetetlen, hiszen a vizsgálat tárgyát képező két ország tagja a Palermóban kötött Egyezménynek és jegyzőkönyveinek, valamint az Európai Unió által 2008-ban kibocsátott, a bűnszervezetben való részvétellel összefüggő bűncselekményekről szóló kerethatározatnak.³ A részes államiság azt is jelenti, hogy a dokumentumok ratifikálásának következtében, belső jogi szabályozókkal, saját jogrendszerükbe is beépítik a tagállamok az egyezmények elveit. A tanulmány főként a szabályozási módszerekre, a fogalmi definíciókra, valamint az olasz és magyar szabályozás viszonylatában a büntetési tételek vizsgálatára helyezi a fókuszot.

2. A maffia típusú bűnszervezet és a klasszikus bűnszervezet fogalmának bemutatása az olasz büntetőjog alapján

A „szervezett bűnözés” kifejezés bevezetését az olasz büntető törvénykönyvbe⁴ (*Codice Penale*, C.P.) az emberrablás és kábítószer-csempészet fellendülése, valamint a terrrorszervezetek nyilvános tevékenysége alapozta meg a hetvenes évek közepén.⁵ A gazdasági válság idején a fogyatkozó erőforrásokért vívott küzdelemben felerősödtek a maffiaklánok közötti leszámolások. Ebben a történelmi kontextusban jelent meg az olasz büntetőjogban a „demokratikus rend megdöntésére irányuló terrrorszervezet” (C.P. 270-bis), valamint a „Maffia típusú bűnszervezet” (C.P. 416-bis) fogalma. Elsősorban fontos megjegyezni, hogy a maffiaszervezet (*l'associazione mafiosa*) és a maffia típusú bűnszervezet (*l'associazione di tipo mafioso*) fogalma egymással ugyan összefüggésben áll, mégis két különböző kifejezés. Előbbi tágabb kereteket enged a besorolásnak, utóbbi viszont az olasz büntetőtörvénykönyv 416-bis részében kodifikált, precízen meghatározott tényállási elemekkel rendelkező, magasabb büntetési tételeket előíró fogalom. A maffiaszervezet fogalma (*l'associazione mafiosa*) először a Legfelsőbb Bíróság (*Suprema Corte*) 1974. november 12-i Luciano Liggio, a corleonei maffiaklán főnökének pere során született ítéletében jelenik meg a következőképpen: „minden olyan csoportosulás, amely kriminális eszközökkel kívánja egy adott terület irányítását megszerezni vagy megtartani, termelési tevékenységet végez, a megfélemlítés és a hallgatás törvényét alkalmazza úgy, hogy az állam büntető hatalmának érvényesülését megakadályozza, vagy nagymértékben hátráltatja, maffiaszervezetnek minősül”. Ez a megfogalmazás jelenti majd az 1581/1980 La Torre törvényjavaslatban megjelenő maffia típusú bűnszervezet jogi definíciójának alapját, amely a büntető törvénykönyv szervezett bűnözésről

² United Nations: *United Nations Convention against Transnational Organized Crime*. A/RES/55/25 (2000. november 15.).

³ A Tanács 2008/841/IB kerethatározata a szervezett bűnözés elleni küzdelemről.

⁴ Legge n. 1398. del 1930, Codice Penale.

⁵ Angela Allegria: *L'associazione di stampo mafioso dal punto di vista normativo e criminologico*. *Diritto straniero, Diritto & Diritti*, 2009. 1.

szóló fejezetét egészítette ki.⁶ A C.P. módosításaként a szervezett bűnözésről szóló 416-os cikkely kiegészítése (416-bis) a klasszikus bünszervezet keretében elkövetett bűncselekményeknél szigorúbban bünteti a maffia típusú bünszervezetekben való közreműködést. Eredetileg a 416-os cikkely a szervezett bűnözés tényét mindössze három kritérium, a csoporthoz való kötődés, az azon belül kialakított belső struktúra megléte és a bűnözői tevékenység folytatása szerint határozta meg: „három vagy több ember, több bűncselekmény elkövetésének céljából szerveződik”. A maffia típusú bünszervezetnek azonban további specifikus jellemzői is vannak: a feltétlen engedelmesség, valamint a mindenkire, nemcsak a bűnözőkre, hanem azok családjára és környezetére is kiterjedő hallgatás és elhallgattatás törvényének, az omertának tiszteletben tartása, amely kizárja a hatóságokkal való együttműködést.⁷ A törvényjavaslat elfogadása után 1982. december 13-án az olasz büntető törvénykönyv része lett, a második könyvbe, a közrend elleni bűncselekményekről szóló V. fejezet, bünszervezetekről szóló 416. bekezdése után került be 416-bis cikkelyként a következő tartalommal:

„Maffia típusú bünszervezetnek minősül, ha a szervezet tagjai, tevékenységük kifejtése során élnek a megfélemlítés eszközeivel, az elnyomás, az elhallgatás a bűntények elkövetésével együtt járnak. Közvetett vagy közvetlen módon irányítják, illetve felügyelik a gazdaságot, a koncessziókat, a hatósági aktusokat, a közszolgáltatásokat, és önmaga vagy más számára profit vagy jogtalan előnyszerzés céljából, megakadályozza, illetve ellehetetleníti a szabad választójog gyakorlását, vagy önmagának, illetve másoknak törvénytelenül szerez szavazatot a választásokon.⁸ Jelen bekezdés rendelkezései alkalmazandók a Camorrára, a 'Ndranghetára és egyéb helyi elnevezésű bünszervezetekre, beleértve a külföldieket, amelyekben a szervezet céljainak megvalósítása érdekében élnek a megfélemlítés eszközével, és olyan tevékenységet végeznek, amely a maffia típusú bünszervezetek tevékenységeivel vannak összhangban.”⁹

A maffia fogalmának büntetőjogi definíciójában, a C.P. különös részében kitér a szavazójog szabad gyakorlásának akadályoztatása esetén alkalmazandó büntetésére, valamint az elkövető illegális szavazatgyűjtésére önmaga vagy más számára.¹⁰ A 416-bis rendelkezik egy alponttal, 416-bis 1, amelyben a maffia típusú bűncselekmények megvalósulása esetén súlyosbító és enyhítő körülményeket sorolnak fel. Ezt követi az utolsó, közvetlenül a maffiára vonatkozatható törvényrész, a 416-ter, amely a maffiával összefüggésbe hozható választási csalást bünteti. „Aki pénzért,

⁶ Legge 13 dicembre 1982 n. 646.

⁷ Répási Krisztián: „Bűnbánók” és a maxiper: avagy mitől gyengült meg a Cosa Nostra? *Nemzet és Biztonság*, 5. (2012), 2. 58.

⁸ A választójog gyakorlásáról és a szavazatszerzésről szóló részt az 1992-es módosítás során csatolták a törvényhez.

⁹ Legge n. 1398. del 1930, Codice Penale, 416-bis (saját fordításban).

¹⁰ A 356/1992 Falcone-Borsellino-törvénnyel kerültek az olasz büntetőjogba a maffia fogalom kiegészítéseként.

vagy egyéb ellenszolgáltatás ígéretéért a 416-bis által nevesített módokon saját maga számára szavazatgyűjtést fogad el, hattól tizenkét évig terjedő börtönbüntetéssel sújtható. Ugyanezen büntetési tétel alkalmazandó arra, aki a szavazatgyűjtést a fent említett módszerekkel végzi.”¹¹

Az olasz büntetőjog szerint, aki három vagy több főből álló, maffia típusú bűnszervezetben bűncselekményt valósít meg, tíztől tizenöt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő. A klasszikus bűnszervezetek esetén az elkövetőkre háromtól hét évig terjedő szabadságvesztés róható ki, amennyiben viszont az illető csak a szervezet tagja, ez a tétel alacsonyabb, egytől öt évig terjedő börtönbüntetést kaphat.¹² A maffia típusú bűnszervezet vezetői tizenötötől huszonhat évig terjedő szabadságelvonással büntethetők, a klasszikus bűnszervezet vezetőire viszont az elkövetőkkel azonos büntetés alkalmazandó. Utóbbiban a tagok számának nagysága befolyásolja a büntetési tétel mértékét, a tíz vagy annál több taggal rendelkező bűnszervezetben megvalósított bűncselekmény esetén öttől tizenöt évig terjedő szabadságvesztés róható ki az elkövetőkre.

Amennyiben a maffia típusú bűnszervezet fegyveres szervezetnek minősül, a megvalósított bűncselekmény elkövetői tizenkettőtől húsz évig, míg a klasszikus fegyveres bűnszervezetben elkövetett bűncselekmény megvalósítói öttől tizenöt évig terjedő szabadságvesztéssel büntethetők. A szervezet akkor minősül fegyveresnek, ha a tagoknak a szervezet céljának megvalósítása érdekében rendelkezésükre állnak fegyverek, illetve robbanóanyagok, még akkor is, ha ezeket az eszközöket nem használták a bűncselekmény végrehajtása során.

3. A bűnszervezet fogalma a magyar büntetőjogban

A magyar jog – az olasz jogtól eltérően – nem ismeri a maffia típusú bűnszervezet fogalmát. A magyar Büntető törvénykönyv (továbbiakban: Btk.) a klasszikus bűnszervezetben megvalósuló bűncselekmények elkövetését szankcionálja. Az erről szóló rendelkezés a hatályos szabályozásban a Btk. 459. § (1) bekezdés 1) pontjában jelenik meg, a közbiztonság elleni bűncselekmények csoportjába tartozik. A bűnszervezeti elkövetés a magyar jogban büntetési keretet növelő rendelkezés. A jelenlegi magyar szabályozás vizsgálata során röviden először bemutatásra kerül a bűnszervezet fogalmának bevezetése a magyar büntetőjogba. Jelen tanulmány az 1990-es évektől bekövetkező jogszabályváltozásokat hivatott vizsgálni a magyar büntetőjog területén, így a bűnszervezet fogalmának Csemegi-kódexig visszanyúló történetére nem tér ki.

A rendszerváltást követően a posztszocialista kormányok nagy kihívás előtt álltak a gazdasági, politikai és társadalmi változások során jelentkező átmeneti időszak

¹¹ Legge n. 1398. del 1930, Codice Penale, 416-ter (saját fordításban).

¹² Legge n. 1398. del 1930, Codice Penale, 416 (saját fordításban).

gyenge jogi szabályozottsága okán. A bűnözői csoportok az új jogszabályok kiskapuit kihasználva növelték illegális bevételi forrásaikat. Ezt igazolja az 1990-es évek elején Magyarországon olajfajtánként bevezetett kettős árazási rendszer kihasználása. Az olajtranzit során nagy mennyiségben, olcsó olajat szállítottak Magyarországra, amelyet később magas profittal értékesítettek. Az olajmaffia négyszáz millió dolláros anyagi kárt okozott tranzitműveletein keresztül Magyarországnak.¹³ Ilyen és ehhez hasonló esetek kapcsán jelent meg az igény a bűnszervezet fogalmának büntetőjogi meghatározására. 1997. szeptember 15-én, Magyarországon a törvényhozó megalkotta a Büntető törvénykönyvet¹⁴ módosító 1997. évi LXXIII. törvényt, amely a bűnszervezet fogalmát inkorporálta a magyar jogrendszerbe. Az 1997-es Novella a következőképpen határozta meg a bűnszervezet fogalmát: bűncselekmények folyamatos elkövetésére létrejött olyan – munkamegosztáson alapuló – bűnszövetség, amelynek célja a rendszeres haszonszerzés. A jogalkotó kiterjesztette a vagyonek kobzás alkalmazásának körét, megalkotta a bűnszervezet létrehozása nevű bűncselekményt, végül számos deliktumhoz minősítő körülményként (súlyosabb büntetés kiszabását lehetővé téve) kapcsolta a bűnszervezeti tag minőségben megvalósított bűncselekményt. A bűnszervezeti fogalom meghatározása és az ahhoz fűződő szankciók több változtatáson is átesetek az eltelt években.¹⁵ A ma is hatályos szabályozást 2019-ben frissítették:¹⁶ „legalább három személyből álló, hosszabb időre, hierarchikusan szervezett, konspiratíván működő csoport, amelynek célja ötévi vagy ezt meghaladó szabadságvesztéssel büntetendő szándékos bűncselekmények elkövetése”.¹⁷ A Btk. vonatkozó passzusa 2019-ben módosult, azt megelőzően 2001 és 2019 között a konspiratíván működő csoport helyett összehangoltan működő csoportot tartalmazott, a hierarchikusan szervezettség pedig új fogalmi elemként jelenik meg 2019-től.

A bűnszervezeti elkövetés tényállási elemeinek fejlődése a magyar jogban néhány ponton kapcsolódott a nemzetközi joghoz is, főként, ha jogharmonizációs kötelezettségének kellett eleget tennie Magyarországnak, ahogy arról például a 2000. december 14-én Palermóban aláírt, a határokon átnyúló szervezett bűnözésről szóló ENSZ Egyezmény¹⁸ rendelkezett. Az Egyezmény elfogadása Magyarország részéről megteremtette annak az alapját, hogy a Btk.-ban a bűnszervezetnek olyan definíciója jelenjen meg, amely a nemzetközi elvárásoknak is megfelel. A fogalom kevésbé szigorú, lazább feltételrendszert alakít ki, tágabb kört rajzol, egyszerűbb bizonyítási helyzetet teremtve a bűnüldözés számára.

¹³ Kelly Hignett: Organised Crime in East Central Europe: The Czech Republic, Hungary and Poland. *Global Crime*, 6. (2004), 1. 70–83.

¹⁴ 1978. évi IV. törvény a Büntető törvénykönyvről.

¹⁵ Tóth Mihály: A bűnszervezeti elkövetés szabályozásának kanyargós útja. *Magyar Jog*, 62. (2015), 1. 3.

¹⁶ Megállapította: 2019. évi LXVI. törvény 107. §. Hatályos: 2019. VII. 10-től.

¹⁷ A Btk. 459. § (1).

¹⁸ Kihirdetve a 2006. évi CI. törvénnyel.

A szervezett bűnözés körül kialakult jogalkotási fellendülésben megalkották a „bűnszervezet létrehozása” bűncselekmény-kategóriát,¹⁹ ám ennek bírósági gyakorlata még nem alakult ki. A bűnszervezet fogalmában megjelenik az összehangoltság kivánalma, amelyről akkor beszélhetünk, ha a tagok a bűncselekményekkel kapcsolatos feladatokat megosztják, ez előzetes tervezést, bizonyos fokú irányítást, szervezést feltételez.²⁰ Az elkövetőknek a bűnszervezeti tényálláskor nem kell pontosan ismerniük a tervezett bűncselekmények büntetési tételeit, elégséges, ha annak tudatában vannak, hogy „súlyos megítélésű” bűncselekmények elkövetésére jött létre a szerveződés.

A büntetési tételek vizsgálatakor megállapítható, hogy a bűnszervezetben elkövetett bűncselekmény büntetési tétele magasabb a nem szervezett kereteken belül megvalósítottéhoz képest. A Btk. 36. § a határozott ideig tartó szabadságvesztést három hónaptól 20 évig terjedő időtartamban állapítja meg, amennyiben azonban a bűncselekményt bűnszervezetben követték el, a büntetési tétel felső határa a kétszeresére emelkedik, de maximum 25 év lehet [91. § (1)]. A törvény, jölehet a büntetési tételek felső határának felemelését előírta a bűnszervezeti elkövetésnél, az alsó határt nem érintette, hogy lehetővé tegye a bíróságoknak a bűnszervezetek közötti különbségtételt. Egyéb szankciók is fűződnek a bűnszervezeti elkövetéshez, a szabadságvesztés végrehajtása nem függeszthető fel [86. § (1) *b*]; feltételes szabadságra sem bocsátható [Btk. 38. §]; a próbára bocsátás [65. § (1) *b*] lehetősége, valamint a jóvátételi munka előírása [67. § (1)] is kizárt. Vagyonelkobzást kell alkalmazni arra a vagyonra, amelyet az elkövető a bűnszervezeti tevékenységével összefüggésben szerzett [73. § *b*], illetve méltatlanság esetén a foglalkozástól való végleges eltiltás alól nem mentesíthető [53. §]. A bűnszervezet tagjának kötelező jelleggel fegyházban kell letöltenie szabadságvesztését [Btk. 37. § (3) *b*] pont *bb*) alpont], valamint a tevékeny megbánás esetén a büntetés korlátlanul nem enyhíthető [Btk. 29. § (3) *b*], mivel utóbbi csak azoknál a bűncselekményeknél alkalmazható, amelyek három vagy ötévi szabadságvesztésnél nem súlyosabban büntetendőnek számítanak. A bűnszervezetben elkövetett bűncselekmény – mint az előbbieken a fogalomból kiderült – csak öt évi vagy azt meghaladó szabadságvesztéssel büntetendő szándékos bűncselekmények elkövetésekor állapítható meg.

4. A nemzetközi bűnszervezeti szabályozás

A nemzeti büntetőpolitikát ma már jelentősen befolyásolják az Egyesült Nemzetek Szervezetének, az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának és az Európai Uniónak a büntetőpolitika terén kialakított ajánlásai. Az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága R(96) 8. számú ajánlása az európai büntetőpolitikára vonatkozik, amelyben

¹⁹ 1978. évi IV. törvény 263/C. §.

²⁰ BJE 4/2005.

a következő elv a tanulmány szempontjából kiemelendő: „Egyetlen társadalom sem mentes a bűnözéstől, a büntetőpolitika fő célja sem lehet a bűnözés megszüntetése, hanem a bűnözésnek a lehető legkisebb mértékre csökkentése.” A következőkben az ENSZ és az EU bünszervezetek elleni fellépését mutatom be, amelyek merőben befolyásolták a tanulmány vizsgálati fókuszában álló két ország büntetőjogának bünszervezetekkel szembeni szabályozását, hiszen a nemzetközi szerződések ratifikálásával maguk is a nemzetközi jog alanyaivá váltak.

4.1. Az Egyesült Nemzetek Szervezetének bünszervezetek elleni fellépése

Az Egyesült Nemzetek Szervezetének közgyűlése 2000. december 14-én egyhangúlag fogadta el a Palermói Egyezményt, az első olyan szerződést, amely lehetővé tette a nemzetközivé vált szervezett bűnözéssel szembeni fellépés összehangolását a 189 részes állam között. A tagországok a szerződés aláírásával vállalták, hogy összehangolják a szervezett bűnözés és a korrupció elleni törvényeiket, fellépnek a pénzmosás ellen, és leegyszerűsítik kiadatási eljárásukat. Továbbá vállalják azt is, hogy a tanúvédelemre nagyobb figyelmet fordítanak, a rászoruló országok számára – a védelem hatékony megvalósulása érdekében – pénzügyi segítséget nyújtanak. Az Egyezmény rögzíti a jegyzőkönyvek csatolási lehetőségét, így három jegyzőkönyvvel egészült ki; az emberkereskedelemmel (különösen a nőkre és gyermekekre vonatkozóan),²¹ az embercsempészettel,²² valamint a lőfegyverek tiltott gyártásával és kereskedelmével.²³ Az ENSZ Egyezményét a jegyzőkönyvekkel együtt Magyarországon a nemzetközi szervezett bűnözés elleni egyezményről szóló törvénnyel 2006-ban hirdették ki.²⁴

Az ENSZ nemzetközi szervezett bűnözés elleni Egyezménye²⁵ az alábbiak szerint határozza meg a szervezett bűnözői csoport fogalmát: „Bizonyos ideig fennálló, három vagy több főből álló strukturált csoport, amely összehangoltan működik egy vagy több, a jelen Egyezményben meghatározott súlyos bűncselekmény elkövetése céljából, közvetlen vagy közvetett módon pénzügyi vagy más anyagi haszon megszerzésére törekedve.”

Jelen fogalom alkalmazásában a strukturált csoport azt jelenti, hogy azt több bűncselekmény azonnali végrehajtására hozták létre, amelyben nem szükséges

²¹ A Palermói Egyezménynek az emberkereskedelem, különösen a nők és gyermekek kereskedelmének megelőzéséről, visszaszorításáról és büntetéséről szóló Jegyzőkönyve, kihirdetve: 2006. évi CII. törvényben.

²² 2006. évi CIII. törvény a nemzetközi szervezett bűnözés elleni Egyezménynek a migránsok szárazföldön, légi úton és tengeren történő csempészete elleni fellépéséről szóló Jegyzőkönyve kihirdetéséről.

²³ 2011. évi XLVIII. törvény az Egyesült Nemzetek keretében, Palermóban, 2000. december 14-én létrejött, a nemzetközi szervezett bűnözés elleni Egyezménynek a tűzfegyverek, azok részei és alkatrészei, valamint a lőszerrel tiltott előállítása és kereskedelme elleni fellépéséről szóló, 2001. május 31-én elfogadott Jegyzőkönyve kihirdetéséről.

²⁴ 2006. évi CI. törvény a nemzetközi szervezett bűnözés elleni Egyezmény kihirdetéséről.

²⁵ Palermói Egyezmény, A/RES/55/25, hatályba lépett 2003. szeptember 29-én.

az állandó tagság vagy a hierarchia megléte.²⁶ A súlyos bűncselekmény legalább négy év szabadságvesztéssel vagy súlyosabb büntetéssel büntethető bűncselekményt megvalósító magatartást jelent [2. cikk *b*]).

Az Egyezmény alapján nemzetközi jellegűnek számít egy bűncselekmény, amelyet: egy országban követnek el; vagy több országban követnek el, de az előkészítést, valamint tervezést, továbbá irányítást és az ellenőrzés nagy részét másik államban végzik; olyan szervezett bűnözői csoport követi el, amely több államban folytat bűnözői tevékenységet; vagy a szervezet munkája jelentős kihatással van harmadik országra. Az Egyezmény 5. cikkében bűncselekménnyé nyilvánítja a szervezett bűnözői csoportban való részvételt, emellett a bűncselekményből származó jövedelem tisztára mosását, a korrupciót és az igazságszolgáltatás akadályoztatását is. Az Egyezmény a joghatóság (15. cikk) kérdéskörében leszögezi, hogy ratifikálásával a részes államok vállalják, olyan intézkedéseket vezetnek be, amelyek az előbb említett bűncselekményeket hivatottak büntetni. A joghatóság akkor áll fenn, ha a bűncselekményt egy részes állam területén követték el, vagy ha azt egy részes állam állampolgára ellen követték el, illetve ha egy részes állam állampolgára követte el a bűncselekményt. Az egyezmény az azt ratifikáló államok közötti hatékonyabb bűnüldözői és bűnmegelőzési együttműködést szorgalmazza. A jó gyakorlatok cseréjének, az egyezményben foglaltak megvalósulásának vizsgálatára, az új kihívások feltérképezésére időről időre konferenciát rendeznek, amelyet az Egyezmény 32. cikke ír elő az Egyezmény Részes Államainak Konferenciája elnevezéssel.

4.2. Az Európai Unió bünszervezetek elleni fellépése

Az Európai Unió Tanácsának az Európai Unió tagállamaiban a bűnöző szervezetben való részvétel bűncselekménnyé nyilvánításáról szóló, 1998. december 21-i határozata²⁷ előzi meg a Palermói Konvenciót. E kerethatározat alkalmazásában a bünszervezet:

„Olyan szervezett csoportot jelent, amelyet adott időszakra kettőnél több személy összehangoltan hoz létre olyan bűncselekmények elkövetése céljából, amelyeket a törvény legalább négy évig terjedő szabadságvesztéssel vagy személyes szabadságot korlátozó büntetéssel járó intézkedéssel, illetve ennél súlyosabb büntetéssel sújt, és amelyek célja a közvetlen vagy közvetett pénzügyi vagy egyéb anyagi haszonszerzés.”²⁸

²⁶ Palermói Egyezmény 2. cikk *c*).

²⁷ Együttes fellépés (1998. december 21.), amelyet a Tanács az Európai Unióról szóló Szerződés K.3. cikke alapján fogadott el az Európai Unió tagállamaiban a bünszervezetben való részvétel bűncselekménnyé nyilvánításáról.

²⁸ Kovács István: „Olajozás”, szervezett bűnözés és prostitúció a 90-es években Magyarországon. *Nemzetbiztonsági Szemle*, 3. (2015), 1. 114–145.

2008-ban az Európai Unió Tanácsa kiadta a szervezett bűnözésről szóló kerethatározatot,²⁹ amely első cikkében meghatározza a szervezett bűnözés két alapfogalmát:

„»bűnszervezet« olyan, kettőnél több személyből álló, hosszabb időre létrejött szervezett csoport, amely összehangoltan működik, és amelynek célja az, hogy legalább négy évig terjedő szabadságvesztéssel, szabadságelvonással járó intézkedéssel vagy annál szigorúbb szankcióval büntetendő bűncselekményeket kövessen el közvetlen vagy közvetett pénzügyi vagy egyéb anyagi haszonszerzés érdekében”.

A kerethatározatban a szervezett csoport olyan csoportot jelent, amelyet nem véletlenszerűen hoztak létre valamely bűncselekmény közvetlen elkövetésére, és amelyben nem szükségszerű, hogy a tagoknak formálisan meghatározott szerepe legyen, hogy a tagság összetétele állandó legyen, vagy, hogy a csoport kidolgozott szervezeti felépítéssel rendelkezzen. Továbbá a Tanács határozata rögzíti a bűnszervezetben való részvételhez kapcsolódó bűncselekmények körét:

- „a) bármely személy magatartása, aki – szándékosan és ismerve akár a bűnszervezet célját és általános tevékenységét, akár annak az adott bűncselekmények elkövetésére irányuló szándékát – aktívan részt vesz a bűnszervezet bűnözői tevékenységében, beleértve az információk vagy anyagi források szolgáltatását, új tagok beszerzését, valamint a szervezet tevékenységeinek bármilyen módon történő finanszírozását, annak tudatában, hogy e részvétel hozzájárul a szervezettbűnözői tevékenységének megvalósításához;
- b) bármely személy magatartása, amelynek keretében megállapodást köt egy vagy több személlyel olyan tevékenység folytatására, amelynek megvalósítása az 1. cikkben említett bűncselekmények elkövetésével járna, akkor is, ha a szóban forgó személy a tevékenység tényleges végrehajtásában nem vesz részt.”

Az Európai Parlament a Kerethatározat-javaslatához fűzött állásfoglalásában megfogalmazott speciális bűnszervezeti fogalom, megegyezik az olasz büntető törvénykönyvben szereplő „maffia típusú bűnszervezet” definíciójával. E bűnszervezettípus sajátosságát egyrészt az úgynevezett „maffiózó módszer”, a szervezet megfélemlítő erejének felhasználása adja. Itt a megfélemlítés nem a bűncselekmények konkrét elkövetési módjára vonatkozik, hanem a szervezet azon képességére, amely az egész tevékenységét általában átható működési elvként jelenik meg.³⁰ Éppen ezért a maffia típusú szervezet fogalmának meghatározása során nem feltétel, hogy erőszakos vagy fenyegető cselekményeket ténylegesen végrehajtsanak tagjai, elegendő annak

²⁹ A Tanács 2008/841/IB kerethatározata (2008. október 24.) a szervezett bűnözés elleni küzdelemről.

³⁰ Giuliano Turone: *Il delitto di associazione mafiosa*. Milano, Giuffré, 2015. 113.

bizonyítása, hogy a tagok – a bűnszervezet „hírnevének” és múltjának köszönhetően – valóban abban a helyzetben vannak, hogy fellépésük során élnek, vagy élhetnek a bűnszervezetet körülvevő megfélemlítő hatással. A tárgyalt fogalmi elem passzív oldala, vagyis a maffia megfélemlítő erejének következményei, szintén feltétlen részei a definíciónak. Ezek egyrészt az alávetettség, amikor az érintett személyek félelemből tanúsítanak a bűnszervezet céljainak megfelelő magatartást, valamint a „hallgatás törvénye” („*omertá*”), amely az állami (elsősorban igazságszolgáltatási) szervekkel való bárminemű együttműködéstől való elzárkózást jelenti.³¹

Az 1998-as és a 2008-as dokumentum bűnszervezeti definíciójának vizsgálatakor megállapítható, hogy nincs nagy eltérés, csupán az időbeliség (adott időszakra/hosszabb időre) meghatározása tér el. Azonban az ENSZ és az EU bűnszervezeti fogalmának összehasonlításakor már alapvető eltérések mutatkoznak a bűnszervezetnek minősíthető embercsoport létszámát tekintve. Míg előbbi három vagy annál több főt tekint bűnszervezetnek, utóbbi fogalmában a két fő is elegendő. A magyar és az olasz szabályozás a Palermói ENSZ Egyezmény szerint definiálja a bűnszervezet tagjainak minimális létszámát.

4.3. Az olasz és a magyar szabályozás szintézise

A magyar büntetőjog nem ismeri a maffia típusú bűncselekmény fogalmát, ám néhány bírósági ítéletben megtalálható a kifejezés. A Zuschlag János és társai ellen indított büntetőügyben a Bács-Kiskun Megyei Bíróság ítéletében³² leszögezte, hogy többféle bűnszervezet létezik, ám a Btk. szerinti bűnszervezet nem azonosítható a maffia típusú bűnözői csoportosulással (mint amilyen például az olasz Cosa Nostra). A társas bűnelkövetői kapcsolatok egyike a bűnszervezet, amelynek lehetséges megnyilvánulási formája az úgynevezett maffia típusú bűnszervezet. A bíróság értékelése szerint a vádlottcsoport bűnszervezetet alkotott, de az nem maffia típusú szervezet, hanem úgynevezett fehérgalléros bűnszervezet volt. Az ítélet szerint ezt a fajta bűnszervezetet nem jellemzi az erőszakos módszerek rutinszerű alkalmazása, tagjai nem folytatnak klasszikus bűnöző életvitelt, és egészen más szubkulturális közegben mozognak, mint a maffia típusú bűnszervezetek tagjai.

A szervezett bűnözés jelenségére egységes fogalmat alkotni szinte lehetetlen, hiszen gyakran a fogalom legfontosabb összetevőinek meghatározásában sincs egyetértés.³³ A szervezett bűnözés jogi fejlődésének vizsgálata, illetve a hatályos olasz és magyar szabályozás összehasonlítása megkísérrelhető. A bűnszervezetek felderítésének céljából mindkét ország jogalkotói megteremtik a lehetőséget az elkövetőnek

³¹ Tornyai Gergely: A szervezett bűnözés per se inkriminációja az uniós jogharmonizáció tükrében. *Jog és Politikatudományi Folyóirat*, 7. (2013), 2. 9–10.

³² 2.B.193/2008/538. számú ítélet.

³³ Tóth Mihály – Kóhalmi László: A szervezett bűnözés. In Gönczöl Katalin et al. (szerk.): *Kriminológia*. Budapest, Wolters Kluwer, 2019. 612.

arra, hogy ha a bűncselekményt a hatósági tudomásvételt megelőzően bejelenti, és segít a leleplezésében – tehát a „hatóságokkal együttműködik” –, enyhébb büntetést, vagy akár mentességet kap,³⁴ ugyanakkor a tevékeny megbánás bünszervezeti elkövetők esetén nem büntethetőséget kizáró ok egyik jogrendszerben sem. Az alábbi, 1. táblázat az olasz jogrendszer maffia típusú bünszervezet és klasszikus bünszervezet, valamint a magyar büntetőjog klasszikus bünszervezet hatályos definícióját hasonlítja össze a megadott szempontok alapján.

A nemzetközi szabályozás vizsgálatakor több tényező is eltér a belső jogi szabályozástól. Magyarországon legalább öt évvel büntethető bűncselekmény elkövetése esetén – egyéb tényállási elemek megvalósulása mellett – nyilvánítható bünszervezeti tevékenységnek az adott cselekmény, az ENSZ ezt rövidebb, négyéves időre határozza meg a 2. cikk b) bekezdésben.

1. táblázat: Az olasz és a magyar büntetőjog bünszervezeti definíciójának összehasonlítása

Terület	Olaszország	Olaszország	Magyarország	ENSZ
Fogalom	maffia típusú bünszervezet	bűnszervezet	bűnszervezet	szervezett bűnözői csoport
Jogszabály típusa	törvény	törvény	törvény	egyezmény
Jogszabály, amely bevezeti a büntetőjogba	646/1982.	1398/1930.	2001. évi CXXI. törvény	Palermói Egyezmény 2000. december 14.
Hatályos rendelkezés	C.P. 416.§-bis	C.P. 416. §	Btk. 459. § (1) 1.	Palermói Egyezmény 2000. december 14.
Betagozódás	közrend elleni bűncselekmények	közrend elleni bűncselekmények	közbiztonság elleni bűncselekmények	-
Kibocsátó szerv	Parlament	Parlament	Parlament	Részes Államok Konferenciája
Jogalanyai	természetes és jogi személyek	természetes és jogi személyek	természetes és jogi személyek	nemzetközi jog alanyai
Létszám	≥3	≥3	≥3	≥3
Szervezet	hierarchikus belső struktúra	csoporthoz való kötődés, belső struktúra	konspiratíván működő, hierarchikusan szervezett	strukturált, összehangolt

³⁴ Btk. 321. § (2) bekezdés.

Terület	Olaszország	Olaszország	Magyarország	ENSZ
Cél	gazdaság, politika, közigazgatás irányítása, választás befolyásolása, illegális előny vagy jogtalan profitszerzés	bűncselekmény elkövetése	öt évi szabadságvesztéssel büntetendő szándékos bűncselekmény megvalósítása	egy vagy több súlyos bűncselekmény elkövetése, pénzügyi vagy más anyagi haszonszerzés
Idő	–	–	hosszabb időre szerveződő	bizonyos ideig fennálló
Eszköz	elnyomás, megfélemlítés, elhallgatás	–	–	–
Szabadságelvonás mértéke	alapesetben: 10–15 év	3–7 év szervezet ≥ 10 tag: 5–15 év	kétszeres, de legfeljebb 25 év	nem szabályozza
Vezető büntetése	15–26 év	azonos a többi elkövetővel	nem szabályozza	nem szabályozza

Forrás: a szerző szerkesztése

5. Konklúzió

Jelen tanulmány az olaszországi maffia típusú bünszervezet, valamint a magyar büntetőjog szerinti klasszikus bünszervezet jogszabályi kereteit hasonlította össze, kitérve a nemzetközi jogi környezetre, az ENSZ és az EU vonatkozó dokumentumaira. A kutatás eredményeként megállapítható, hogy a jelenlegi magyar szabályozás az olaszhoz képest kevésbé részletes, tág teret enged a jogalkalmazó számára. A definícióban megjelenő „hosszabb időre” szerveződés kritériuma nehezen behatárolható bírói oldalról, ez a joggyakorlatban is látványosan kiütözik. A két ország történelmi és társadalmi hagyományai természetesen nem teszik lehetővé a bünszervezetek elleni szabályozások teljes körű összehangolását, ám a jogtörténet alapján bizonyosságot nyert, hogy az olasz jogi környezet sokkal korábban indult fejlődésnek a magyarnál. Ennek fő oka a maffiajelenség intenzitásának eltérő érzékeléséből fakad, az itáliai-félsziget a bünszervezetek alma materének tekinthető. Nem szabad elhanyagolnunk azonban azt a tényt sem, hogy az olasz maffia a társadalmi átalakulásokkal egyre inkább „fehérgalléros” szerepet ölt, így nem jelenik meg annak véres ábrázolása a mindennapokban. Érdemes elgondolkozni azon, hogy vajon Magyarországon milyen bünszervezeti tendenciák láttak napvilágot az elmúlt fél évszázadban, és a hatályos jogi környezetnek vajon elég elrettentő ereje van-e a szervezett bűnöző számára.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Allegria, Angela: L'associazione di stampo mafioso dal punto di vista normativo e criminologico. *Diritto straniero, Diritto & Diritti*, 2009. Online: http://new.laprevidenza.it/attachments/posts/assne_mafiosa_dssa_allegria.html
- Bócz Endre: A szervezett bűnözésről és a bűnszervezet fogalmáról. *Magyar Rendészet*, 8. (2008), 4. 5–23.
- Hignett, Kelly: Organised Crime in East Central Europe: The Czech Republic, Hungary and Poland. *Global Crime*, 6. (2004), 1. 70–83. Online: <https://doi.org/10.1080/1744057042000297981>
- Kovács István: „Olajozás”, szervezett bűnözés és prostitúció a 90-es években Magyarországon. *Nemzetbiztonsági Szemle*, 3. (2015), 1. 114–145.
- Répási Krisztián: „Bűnbánók” és a maxiper: avagy mitől gyengült meg a Cosa Nostra? *Nemzet és Biztonság*, 5. (2012), 2. 56–63.
- Tornyai Gergely: A szervezett bűnözés per se inkriminációja az uniós jogharmonizáció tükrében. *Jog és Politikatudományi Folyóirat*, 7. (2013), 2. 1–31.
- Tóth Mihály: *Bűnszövetség, bűnszervezet*. Budapest, Complex Kiadó, 2009.
- Tóth Mihály: A bűnszervezeti elkövetés szabályozásának kanyargós útja. *Magyar Jog*, 62. (2015), 1. 1–10.
- Tóth Mihály – Kóhalmi László: *A szervezett bűnözés*. In Gönczöl Katalin – Kerezi Klára – Korinek László – Lévy Miklós (szerk.): *Kriminológia*. Budapest, Wolters Kluwer, 2019. 607–628.
- Turone, Giuliano: *Il delitto di associazione mafiosa*. Milano, Giuffrè, 2015.

Jogi források

- Legge n. 1398. del 1930, Codice Penale
- Legge 13 dicembre 1982 n. 646.
- D.P.R. 22 settembre 1988, n. 447 Codice di Procedura Penale
- Legge 31 maggio 1965 n. 575 Disposizioni contro la mafia.
1997. évi LXXIII törvény a Büntető törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény módosításáról
1998. évi LXXXVII. törvény a büntető jogszabályok módosításáról
1999. évi LXXV. törvény a szervezett bűnözés, valamint az azzal összefüggő egyes jelenségek elleni fellépés egyes szabályairól és az ehhez kapcsolódó törvénymódosításokról
2001. évi CXXI. törvény a Büntető törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény módosításáról
- 4/2005. BJE büncselekmény bűnszervezetben való elkövetésének megállapíthatóságáról
- United Nations: *United Nations Convention against Transnational Organized Crime*. A/RES/55/25 (2000. november 15.). Online: www.unodc.org/unodc/en/organized-crime/intro/UNTOC.html
2006. évi CII. törvény a Palermói Egyezménynek az emberkereskedelem, különösen a nők és gyermekek kereskedelmének megelőzéséről, visszaszorításáról és büntetéséről szóló Jegyzőkönyve
2006. évi CIII. törvény a nemzetközi szervezett bűnözés elleni Egyezménynek a migránsok szárazföldön, légi úton és tengeren történő csempészete elleni fellépéséről szóló Jegyzőkönyve kihirdetéséről
- A Tanács 2008/841/IB kerethatározata a szervezett bűnözés elleni küzdelemről

Bács-Kiskun Megyei Bíróság 2.B.193/2008/538. számú ítélete

2011. évi XLVIII. törvény Az Egyesült Nemzetek keretében, Palermóban, 2000. december 14-én létrejött, a nemzetközi szervezett bűnözés elleni Egyezménynek a tűzfegyverek, azok részei és alkatrészei, valamint a lőszeres tiltott előállítására és kereskedelmére elleni fellépésről szóló, 2001. május 31-én elfogadott Jegyzőkönyve kihirdetéséről

2012. évi C. törvény a Büntető törvénykönyvről

10/2013. számú büntető elvi határozat

ABSTRACT

Legal Framework of the Fight against Organised Crime in Italy in the Light of Hungarian and International Criminal Law Regulations

Lilla Viktória PATÓ

The legislative definition of mafia-type unlawful association in the Italian legal system is currently in Article 416-bis of the Criminal Code (Cc), which was introduced by Law n. 646/1982. Over the past two centuries, the activities of criminal organisations have changed, and the desire for quick response for trends has been a constant challenge for the Italian legislator. The legislative power must create the legal environment in which law enforcement bodies can outrival the Mafia. The study aims to compare the legislative nature between Italian and Hungarian organised crime regulations examining the international legal environment.

Keywords: *mafia, legislation, joint act, international environment*